1.02 PREGLEDNI ZNANSTVENI ČLANEK
DOI: https://doi.org/10.56420/Kronika.74.3.20
CC BY-SA
KRONIKA 74 ◆ 2026 / 3 | 759–772

KLEMEN KOCJANČIČ, PAVEL VUK*

Vojaško dogajanje v Prekmurju med osamosvojitveno vojno leta 1991

IZVLEČEK

Prispevek obravnava pomen Prekmurja v času slovenske osamosvojitvene vojne leta 1991 ter analizira razvoj obrambne strategije in taktične izvedbe enot Teritorialne obrambe in milice na tem območju. Zaradi specifične geografske in obmejne lege je bilo Prekmurje neposredno izpostavljeno delovanju oklepno-mehaniziranih enot Jugoslovanske ljudske armade, hkrati pa je bilo pomemben strateški prostor za zaščito severovzhodnega dela Republike Slovenije. Ugotovitve raziskave kažejo, da je uspeh obrambne strategije temeljil na uporabi asimetričnih obrambnih pristopov, ki so jih omogočali pravočasne priprave, učinkovito poveljevanje, visoka stopnja organiziranosti in podpora lokalnega okolja. Slovenske obrambne sile so v Prekmurju dosegle vse ključne strateške cilje ob minimalnih materialnih posledicah in brez smrtnih žrtev v lastnih vrstah.

KLJUČNE BESEDE

Prekmurje, teritorialna obramba, milica, Jugoslovanska ljudska armada, slovenska osamosvojitev, slovenska osamosvojitvena vojna, desetdnevna vojna

ABSTRACT

MILITARY OPERATIONS IN PREKMURJE DURING THE SLOVENIAN WAR OF INDEPENDENCE IN 1991

The article discusses the significance of Prekmurje during the Slovenian War of Independence in 1991 and analyses the development of the defence strategy and tactical execution of the Territorial Defence and Police Force units in the region. Due to its specific geographic and border position, Prekmurje was directly exposed to the operations of the armoured and mechanized units of the Yugoslav People's Army while representing an important strategic area for safeguarding the northeastern part of the Republic of Slovenia. The research findings show that the successfulness of the defence strategy was based on the use of asymmetric defence approaches, which were enabled by timely preparations, effective command, a high level of organization and support from the local environment. The Slovenian Defence Forces attained all key strategies objectives in Prekmurje while suffering minimum material damage and no human losses in their own ranks.

KEYWORDS

Prekmurje, territorial defence, police force, Yugoslav People's Army, Slovenian independence, Slovenian War of Independence, Ten-Day War.

* Klemen Kocjančič, znanst. sod. dr., Obramboslovni raziskovalni center, Fakulteta za družbene vede UL, Ljubljana; doc. dr., Fakulteta za državne in evropske študije, Nova univerza, klemenkocjancic@gmail.com, ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5206-6405
Pavel Vuk, doc. dr., Fakulteta za državne in evropske študije, Nova univerza, vuk.pavel1@gmail.com, ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1313-9514

UVOD

Osamosvojitvena vojna leta 1991 je ključni mejnik v zgodovini slovenskega naroda; pomenila je prehod iz večnacionalne federativne skupnosti v samostojno in suvereno demokratično državo.[1] Kompleksen demokratični proces se je pod vodstvom močne slovenske civilne družbe in v sodelovanju z reformnimi političnimi skupinami intenzivno stopnjeval vsa osemdeseta leta 20. stoletja ter dosegel vrhunec s plebiscitarno odločitvijo državljanov decembra 1990 in uradno razglasitvijo neodvisnosti 25. junija 1991. To desetletje je preoblikovalo slovensko družbo iz enopartijskega sistema v večstrankarsko demokracijo ter postavilo temelje za osamosvojitev. Vendar pa ta politični akt ni bil mirno sprejet. Jugoslovanski zvezni vrh in vodstvo Jugoslovanske ljudske armade (JLA) sta z vojaško silo poskušala preprečiti uveljavitev slovenske suverenosti, kar je državo potisnilo v oborožen spopad.

Slovenska vojaško-obrambna strategija se je morala prilagoditi izjemno neugodnemu razmerju moči.[2] Na eni strani je stala JLA, ena največjih in najbolje oboroženih armad v Evropi s težko oklepno tehniko, letalstvom in dodelano logistiko. Na drugi strani so bile slovenske obrambne sile, ki so jih sestavljale Teritorialna obramba (TO) in enote takratne milice.[3] Ker slovenska stran ni premogla težkega orožja, tankov in letal, je morala strategija temeljiti na konceptu asimetričnega vojskovanja.[4] Ključ do uspeha je bil v izrabi geografskih značilnosti terena, visoki motiviranosti enot, podpori lokalnega prebivalstva in decentraliziranem vodenju.

V tem kontekstu je imela vsaka slovenska regija specifične obrambne naloge, pogojene z geografsko lego in bližino nasprotnikovih sil. Prekmurje, skrajni severovzhodni del Slovenije, je v teh načrtih zavzemalo poseben, strateško izjemno ranljiv, a hkrati ključen položaj. Raziskovanje obrambne strategije na tem območju odpira vpogled v to, kako so se splošna načela republiškega obrambnega načrta prelila v specifične lokalne taktične rešitve na terenu, ki je bil na prvi pogled skoraj nemogoč za obrambo.[5]

Prekmurje se po geografskih značilnostih bistveno razlikuje od večjega dela preostale Slovenije, kar je neposredno vplivalo na oblikovanje vojaške taktike. Medtem ko je slovenska obrambna strategija drugod močno računala na hribovit, gozdnat in zaprt teren, primeren za partizanski način vojskovanja in postavljanje zased, je Prekmurje pretežno ravninska pokrajina. Panonski bazen, ki se razprostira čez regijo, ponuja širok, pregleden in odprt prostor, ki je z vojaškega vidika idealen za delovanje težkih mehaniziranih in oklepnih enot, kakršne je imela JLA.[6]

Poleg neugodnega obrambnega terena je Prekmurje določala njegova specifična obmejna lega. Regija neposredno meji na Avstrijo na severozahodu in Madžarsko na vzhodu. Zavarovanje teh mednarodnih meja in prevzem mejnih prehodov (kot sta bila Dolga vas in Pince) sta bila ključna elementa potrjevanja slovenske državnosti navzven. Hkrati je južno mejo regije predstavljala reka Mura, ki je delovala kot naravna pregrada med Prekmurjem in preostalim delom slovenskega ozemlja (Prlekijo in Štajersko). Mostovi čez Muro (v Radencih, Petanjcih in Veržeju) so imeli neprecenljivo vojaško strateško vrednost: ključne prometnice. Kdor je nadzoroval te prehode, je praktično nadzoroval vstop in izstop iz Prekmurja.

Največjo grožnjo regiji je pomenila bližina močnih korpusov JLA, stacioniranih zunaj meja Slovenije, predvsem na Hrvaškem v Varaždinu. Naravna pot prodiranja teh sil proti Avstriji in globini slovenskega ozemlja je vodila prav preko pomurskih ravnic. Lokalna TO in milica sta se tako znašli pred dvojnim izzivom: nevtralizirati soboško vojašnico JLA v lastnem zaledju ter hkrati preprečiti ali vsaj upočasniti prodor zunanjih oklepno-mehaniziranih kolon, ki so drvele preko meje iz Hrvaške. Zato je bila obramba Prekmurja strateška tekma s časom na odprtem prostoru.[7]

Uspešna obramba Prekmurja junija 1991 ne bi bila mogoča brez intenzivnih tajnih priprav, ki so potekale že leto dni pred izbruhom sovražnosti.[8] Maja 1990 je JLA poskusila razorožiti slovensko TO, in sicer tako, da bi odnesla vse orožje iz občinskih skladišč. V Pomurju, natančneje v Murski Soboti in Lendavi, je bil ta poskus le delno uspešen. Del orožja je bil sicer predan JLA, vendar so slovenski domoljubi in častniki hitro prepoznali nevarnost in začeli preostalo orožje skrivati na tajnih lokacijah pri zanesljivih občanih, v podjetjih in na kmetijah.[9]

Asimetričen in hiter odgovor na ukrep razorožitve je bila ustanovitev Manevrske strukture narodne zaščite (MSNZ) poleti 1990. To je bila strogo tajna, ilegalna obrambna organizacija, ki

1 Repe, *Jutri je nov dan*, str. 5–9.
2 Janša, *Premiki*, str. 157–189; Furlan, *Vojaška strategija,* str. 28–29.
3 Kladnik, *Vojaška obramba Slovenije*, str. 5.
4 Švajncer, *Obranili domovino, str.* 27–31.
5 Kladnik, *Vojaška obramba Slovenije*, str. 15–17.
6 Šteiner, *Slovenska osamosvojitvena vojna*, str. 45–50.
7 Prav tam, str. 45–50.
8 Švajncer, *Obranili domovino, str.* 135–139.
9 Kladnik, *Vojaška obramba Slovenije*, str. 7–8; Šteiner, *Slovenska osamosvojitvena vojna*, str. 45–46.

je povezala ključne kadre TO in milice.[10] V Prekmurju je MSNZ odigrala ključno vlogo pri ponovnem vzpostavljanju obrambne sposobnosti regije. Pod vodstvom Pokrajinskega štaba za TO Pomurja so izdelovali tajne načrte za primer agresije, popisovali razpoložljivo moštvo, zbirali obveščevalne informacije o premikih in moči JLA ter organizirali logistiko.

V mesecih pred vojno sta TO in milica v Prekmurju izvajali usklajeno usposabljanje, čeprav v omejenem obsegu in pod krinko rednih aktivnosti. Posebna pozornost je bila namenjena nabavi in razdelitvi protioklepnega orožja, saj je bilo jasno, da bo glavni nasprotnik tank.[11] Ko je prišlo do uradne razglasitve samostojnosti, so bile strukture v Prekmurju organizacijsko, psihično in delno tudi materialno pripravljene na prehod iz mirnodobnega v vojno stanje. Vzpostavljena je bila jasna linija poveljevanja, ki je omogočala hitro odzivanje na dinamiko dogodkov na bojišču. Temeljni koncept je bila asimetrična vojna – izogibanje frontalnemu spopadu z močnejšim nasprotnikom ter uporaba taktike »udari in se umakni« ter izčrpavanja. Strategija je obsegala tri glavne stebre: blokado vojaških objektov JLA, postavitev cestnih zapor ter zavarovanje državne meje. Pri tem je treba omeniti, da so slovenske sile pričakovale usklajeno sodelovanje s hrvaškimi silami, ki bi preprečile premike jugoslovanskih sil iz hrvaških vojašnic na slovensko ozemlje. Namen takšnih ukrepov je bil jasen: vezati nasprotnikove sile na enem mestu, jim preprečiti manevriranje po pokrajini in jih s psihološkim ter logističnim pritiskom prisiliti k vdaji ali pasivnosti, ne da bi pri tem prišlo do uničujočih neposrednih spopadov v mestnem središču.

Uspešna izvedba obrambne strategije osamosvojitvene vojne v Sloveniji, vključno s Pomurjem, je bila med drugim ključna za dokazovanje, da Slovenija nadzoruje svoje ozemlje, kar je imelo izjemen širši mednarodni in diplomatski pomen.

Predmet prispevka je analiza razvoja obrambne strategije in taktične izvedbe enot TO in milice v Prekmurju med desetdnevno osamosvojitveno vojno. Raziskava se ne osredotoča zgolj na kronološki pregled dogodkov, temveč analitično preučuje procese odločanja, logistično podporo, vlogo civilnega prebivalstva in gospodarstva ter uspešnost prilagajanja vojaške doktrine specifičnemu panonskemu prostoru.

V prispevku zasledujemo tri cilje: 1) prikazati ozadje zgodovinskega razvoja in dokumentirati delovanje Pokrajinskega štaba za TO Pomurja in organov milice pred osamosvojitveno vojno in med njo; 2) analizirati organizacijske in vojaške priprave Prekmurja na osamosvojitev ter 3) raziskati vojaške aktivnosti in posamezne ključne obrambne akcije v času osamosvojitvene vojne na območju Prekmurja.

Ključno raziskovalno vprašanje se nanaša na ugotavljanje, v kolikšni meri je bila obrambna strategija v Prekmurju uspešna pri doseganju strateških ciljev Republike Slovenije ob hkratnem zagotavljanju minimalnih žrtev in čim manjše materialne škode.

Pri raziskovanju smo uporabili zgodovinsko, opisno (deskriptivno) in analitično metodologijo. Raziskava temelji na preučevanju primarnih arhivskih virov, uradnih poročil udeležencev vojne, zbrane strokovne literature ter pričevanj ključnih akterjev takratnega dogajanja. Z integracijo teh virov želimo ustvariti celovito in objektivno sliko obrambne strategije Prekmurja, ki ostaja specifičen in izjemno uspešen del celotnega slovenskega obrambnega mozaika leta 1991.

RAZVOJ TERITORIALNE OBRAMBE V PREKMURJU

Potem ko so med drugo svetovno vojno oblikovali Narodnoosvobodilno vojsko in partizanske odrede Jugoslavije (NOV in POJ), so jo 1. marca 1945 preimenovali v Jugoslovansko armado (JA), kar označuje nov mejnik na poti v (bodoči) prehod v regularne oborožene sile.[12] A to preimenovanje je istočasno pomenilo konec slovenske partizanske vojske; dotedanji Glavni štab Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije je bil sprva preimenovan v Glavni štab JA za Slovenijo, 18. maja pa je bil ukinjen.[13] Do dejanske ukinitve jugoslovanske partizanske vojske je prišlo na zadnji dan maja t. l., ko je bila izvedena prva povojna reorganizacija JA, s čimer je ta prešla iz vojne v mirnodobno sestavo. Naslednja (simbolična) stopnja preoblikovanja se je zgodila decembra 1951, ko je bila JA preimenovana v Jugoslovansko ljudsko armado (JLA).[14]

Tik pred slovensko osamosvojitvijo je znotraj JLA prišlo do zadnje formalne reorganizacije: dotedanje armade so bile ukinjene, ustanovljena pa so bila bojevališča, pri čemer je območje Slovenije (in dela Hrvaške) spadalo pod pristojnost novoustanovljenega Severozahodnega bojevališča s sedežem v Zagrebu.[15] Ta reorganizacija je namesto armadnih poveljstev uvedla vojaška ob-

10 Janša, *Premiki*, str. 47–53.
11 Švajncer, *Obranili domovino*, str. 137–138.
12 Dimitrijević, *Jugoslovenska narodna armija*, str. 30.
13 Bolfek, *Nastanek*, str. 17.
14 Marković, *Jugoslovanska ljudska armada*, str. 32.
15 Prav tam, str. 36.

močja;[16] posledično je slovensko ozemlje pokrivalo 5. vojaško območje. V njegovi sestavi je delovalo pet korpusov: 14. (s sedežem v Ljubljani), 31. (Maribor), 13. (Reka), 10. (Zagreb) in 32. korpus s sedežem v Varaždinu. Mariborski korpus je imel v Prekmurju le eno poveljstvo podrejenih enot, in sicer v Murski Soboti.[17]

Zaradi zatrtja praške pomladi leta 1968, ko so Češkoslovaško napadle druge države članice Varšavskega pakta pod vodstvom Sovjetske zveze, se je jugoslovanski politični vrh odločil doktrinalno pripraviti na možno invazijo. Posledično je bila sprejeta doktrina splošne ljudske obrambe (SLO), s čimer so bile obrambne komponente Jugoslavije oblikovane okoli operativne vojske (JLA), teritorialne obrambe v vseh republikah in pokrajinah (TO) ter drugih oboroženih enot v sklopu družbenopolitičnih skupnosti (DPS) ter delovnih in drugih organizacij. Celotno Pomurje je spadalo pod nadzor conskega poveljstva vzhodne Štajerske s sedežem v Mariboru. Leta 1969 so bili v TO SRS ustanovljeni še partizanski odredi, pri čemer je v Murski Soboti deloval Prekmurski partizanski odred, ki se je personalno popolnjeval iz obeh prekmurskih občin. Ob ustanovitvi je imel poveljstvo, štabno četo in pet pehotnih čet, skupaj 643 vojaških obveznikov. Ti so imeli na voljo le lahko pehotno orožje. Pozneje so sledile reorganizacije strukture, tako da je mariborski Pokrajinski štab TO nadziral tudi dva prekmurska občinska štaba TO (OŠTO): Lendava (z do petimi zaposlenimi) ter OŠTO Murska Sobota (do sedem zaposlenih). Vse štiri TO pomurskih občin (Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer in Murska Sobota) so skupaj sestavljale 43. brigado TO: v Murski Soboti je bilo poveljstvo brigade, 1. bataljon in prištabne enote, medtem ko je Lendava popolnjevala 2. bataljon, Gornja Radgona pa 3. bataljon (v tem bataljonu je eno četo prispeval Ljutomer). Istočasno je v Murski Soboti deloval še Prekmurski odred, ki so ga leta 1981 preoblikovali v Prekmurski protioklepni odred. Leta 1985 je bila 43. brigada TO razpuščena oziroma preoblikovana v tri samostojne odrede četne sestave; dva sta bila v murskosoboški občini in eden v Lendavi. Podobno se je zgodilo s Prekmurskim protioklepnim odredom.[18]

Pomembno vlogo v poznejši slovenski osamosvojitveni vojni je imela tudi tedanja milica, ki je bila naslednica narodne zaščite; slednja je bila ustanovljena oktobra 1941 in je bila sestavni del partizanske vojske. Po koncu vojne maja 1945 je narodna zaščita prevzela naloge predvojnega orožništva. Naslednje leto je bila preimenovana v narodno (ljudsko) milico, pri čemer je bila še vedno opredeljena kot vojaško organizirana sila ter neposredno podrejena Beogradu. Leta 1950 je bila ljudska milica v Sloveniji preimenovana v milico, leta 1967 pa je nadzor nad slovensko milico formalno prevzela Slovenija. Temeljne enote milice so bile postaje (ljudske) milice (PM), ki so bile na regionalni ravni združene v tajništva za notranje zadeve (TNZ), nato preimenovana v uprave javne varnosti (UJV), ki pa so bile leta 1980 preimenovane v uprave za notranje zadeve (UNZ).[19] Milica je kot Uprava milice (UM), skupaj z Upravo za zatiranje kriminalitete (UZK), sestavljala UNZ, ki je skupaj s Službo državne varnosti (SDV) sestavljala organe za notranje zadeve (ONZ).[20] Poleg lokalnih postaj milice je imela UJV/UNZ Murska Sobota, ki je pokrivala Prekmurje, na voljo en bataljon posebne enote milice (PEM), ki je bil ustanovljen leta 1975 in so ga sestavljali tako aktivni kot rezervni miličniki. V kriznih (vojnih) razmerah je lahko uprava aktivirala tudi vojne enote milice (VEM), ki so jih sestavljali aktivni in rezervni miličniki, aktivni delavci UJV/UNZ in drugi (aktivni/rezervni) delavci ONZ. Organizacija MNSZ v Prekmurju je sledila organizaciji TO; tako sta v njej sodelovala major Ljubo Dražnik, poveljnik ŠTO Lendava, in major Janez Bohar, poveljnik OŠTO Murska Sobota.[21]

PRIPRAVE NA OSAMOSVOJITEV

Eden pomembnejših mejnikov na poti k slovenski osamosvojitvi je bila izvedba akcije »Sever«, s katero je slovensko politično vodstvo preprečilo izvedbo prosrbskega »mitinga resnice« v Ljubljani 1. decembra 1989. Pri tej akciji so sodelovali tudi ONZ iz Murske Sobote, katerih naloga je bila predvsem nadzorovati državno mejo s Hrvaško.[22]

Že čez dober mesec je sledil odgovor JLA, ko je Generalštab JLA 5. januarja 1990 izdal ukaz o popisu vseh skladišč TO izven objektov JLA; RŠTO SRS je ta ukaz 24. januarja izvedel v Sloveniji. Temu je februarja in marca sledil premik več vagonov orožja iz Slovenije v Srbijo, pri čemer je šlo večinoma za starejše in trofejno orožje. 14. aprila so bile v Sloveniji izvedene prve svobodne,

16 Marijan, »Jedinstvo«, str. 19.
17 Marković, *Jugoslovanska ljudska armada*, str. 518–520.
18 Bolfek, *Nastanek*, str. 33–64, 146–151; Šteiner, *Zgodovinski razvoj Teritorialne obrambe v Pomurju*, str. 41–49; Šteiner, Zgodovinski razvoj TO v občini Murska Sobota, str. 161–167.
19 Prim. Kolar Osvald, Zgodovina.
20 Bračko, Organi, str. 21.
21 Ribaš, *Pomurje*, str. 35–40; Smodiš, Organizacija, str. 74–75.
22 Smodiš, Organizacija, str. 74–101.

demokratične volitve, zaradi česar so na seji Vojaškega sveta SFRJ pričeli razpravljati o razorožitvi slovenske TO. Zvezni svet za ljudsko armado je 17. aprila izdal odredbo o razorožitvi slovenske TO.[23]

14. maja 1990 je to odredbo izvršil GŠ JLA, ko je izdal operativni ukaz o premestitvi vsega orožja TO, ki ni bilo pod nadzorom JLA, v objekte JLA. PŠTO za vzhodnoštajersko pokrajino (VŠP) je ta ukaz prejel 15. maja, podrejeni OŠTO pa so bili z njim seznanjeni naslednjega dne.[24] OŠTO Lendava ga je prejel 16. maja ob 10.00 uri. Istega dne je bil o ukazu obveščen predsednik občinskega sveta za SLO in družbene samozaščite. 18. maja je bil ukaz delno izpolnjen, ko so orožje iz skladišča v Lendavi (okoli 20–30 % celotne oborožitve) predali JLA (predvsem starejše orožje), medtem ko so obdržali in zavarovali orožje, ki je bilo v skladišču v Turnišču. Slednje je bilo zavarovano z alarmno napravo, ki je bila povezana z bližnjo postajo milice.[25] Murskosoboška TO je ukaz prejela istočasno, a ga ni izpolnila, saj je imel OŠTO Murska Sobota »takrat vso orožje in MES [minsko-eksplozivna sredstva] vdkladiščena (sic!) v svojih objektih, ki so locirani v sklopu objektov obmejnega odseka ter s strani istega tudi fizično varovani«. Tudi pištole s pripadajočim strelivom za organe DPS in nekatere krajevne skupnosti so bile v skladišču JLA v Murski Soboti. Posledično se je spremenil le režim varovanja, saj je bil kakršenkoli odvzem oborožitve in opreme prepovedan; pripadniki TO pa so lahko še vedno dostopali do orožja in rokovali z njim v prostorih skladišča. Avtomatske puške s strelivom, namenjene enotam za zveze in organe DPS, so bile v prostorih sekretariata za ljudsko obrambo na občini Murska Sobota.[26] Julija 1990 je Murska Sobota imela 203 pištole (s 20.000 kosi streliva), 45 avtomatskih pištol (s 40.000 kosi streliva) in 72 avtomatskih pušk (s 34.300 kosi streliva). Lendava je istočasno imela bolj raznoliko oborožitev: 93 pištol (15.985 kosov streliva), 10 avtomatskih pištol (3000 kosov streliva), 5 brzostrelk (750 kosov streliva), 62 avtomatskih pušk (23.940 kosov streliva) in pet polavtomatskih pušk M98 (s 375 kosi pripadajočega streliva).[27]

Ukaz GŠ SFRJ, ki so ga slovenske občine različno izpolnile, je povzročil izgubo 70 % vsega orožja TO RS. Posledično se je slovensko politično vodstvo odločilo za aktivacijo Manevrske strukture narodne zaščite (MNZS), kar je 29. avgusta 1990 storil Igor Bavčar, takratni republiški sekretar za notranje zadeve. S tem je bilo skladno s takratno zakonodajo omogočeno povezovanje sil ONZ in TO, skupaj dobrih 22.000 pripadnikov, izven formalnega nadzora GŠ JLA z namenom izvedbe ukrepov za zavarovanje slovenske osamosvojitve.[28]

Med temi ukrepi oziroma aktivnostmi so bili: aktiviranje PEM, zavarovanje oborožitve za MSNZ, varovanje izvedbe plebiscita 23. decembra 1990, usposabljanje miličnikov za opravljanje nalog v izrednih razmerah, aktivacija VEM ter zavarovanje procesa postavitve tabel in zastav Republike Slovenije na mejnih prehodih 25. junija 1991.[29] Skladiščniku OŠTO Lendava je v tem času uspelo iz skladišča Trimo v murskosoboški vojašnici JLA, kjer je bilo uskladiščeno njihovo orožje, v treh vožnjah odpeljati vse orožje in ga prepeljati na varno v skladišče v Turnišču. Med drugo tako vožnjo so bili pripadniki OŠTO Ljutomer pri odvozu orožja iz murskosoboške vojašnice JLA odkriti, zaradi česar so morali opustiti nadaljnje »akcije« iz te vojašnice. Septembra 1990 so iz republiških rezerv prejeli manjkajoče orožje. Ta in naslednji mesec pa so iz Turnišča odstranili večino orožja in ga razdelili na skrivne lokacije: v Lendavi so orožje skrili v prostorih Nafte, postaje milice in občinskega centra za obveščanje ter po nekaterih zasebnih objektih, medtem ko so v Murski Soboti orožje odpeljali v skladišče civilne zaščite ter v druge zasebne in gospodarske objekte.[30]

2. julija 1990 je slovenska skupščina sprejela Deklaracijo o polni suverenosti države Republike Slovenije, čemur je 27. in 28. septembra sledilo sprejetje ustavnih amandmajev; z njimi so odpravili veljavnost jugoslovanske zakonodaje, ki je bila v nasprotju s slovensko ustavo.[31]

Oktobra 1990 je bil imenovan nov RŠTO pod poveljstvom majorja Janeza Slaparja. Istočasno

23 *Veleizdaja*, str. 7.

24 *Veleizdaja*, dopis PŠTO VŠP za Republiški sekretariat za ljudsko obrambo št. 801/2, 12. februar 1991, str. 39; Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 397.

25 Smodiš, Organizacija, str. 75–76; *Veleizdaja*, dopis OŠTO Lendava za Republiški sekretariat za ljudsko obrambo št. 37-2/91, 11. februar 1991, str. 73; dopis OŠTO Lendava za Republiški sekretariat za ljudsko obrambo št. 801/34, 21. maj 1990, str. 73.

26 Mihalič, Organizacija, str. 253; *Veleizdaja*, dopis OŠTO Murska Sobota za Republiški sekretariat za ljudsko obrambo št. Z-29-02/91, 12. februar 1991, str. 91; *Veleizdaja*, dopis OŠTO Murska Sobota za Republiški sekretariat za ljudsko obrambo št. SZ-801/16, 21. maj 1990, str. 195.

27 Dopis OŠTO Lendava za Republiški sekretariat za ljudsko obrambo št. 881/9, 20. julij 1990, str. 281; *Veleizdaja*, dopis OŠTO Murska Sobota za Republiški sekretariat za ljudsko obrambo št. SZ-881/2, 20. julij 1990, str. 297.

28 Ribaš, *Pomurje*, str. 107. Glej tudi Svete, Manevrska struktura; Čas, Pozderec, Petelin, Vloga organov.

29 Ribaš, *Pomurje*, str. 110–137.

30 Horvat, Teritorialna obramba, str. 44; Smodiš, Organizacija, str. 80–82.

31 Mihalič, Organizacija, str. 256–257; Valič Zver, *Stali smo*, str. 10.

so dotedanjih 13 pokrajin reorganizirali v sedem novih, pri čemer je novoustanovljeni 7. pokrajinski štab TO s sedežem v Mariboru sedaj poleg predhodne VŠP zajemal še nekdanjo Pomursko pokrajino TO. Nova, obsežnejša VŠP je tako po novem imela 11 OŠTO: Maribor, Ruše, Pesnica, Lenart, Ljutomer, Ormož, Ptuj, Slovenska Bistrica, Gornja Radgona, Murska Sobota in Lendava. VŠP je tako postala največja pokrajina TO po površini, pri čemer ji je poveljeval rezervni podporočnik Vladimir Miloševič. Dodatna večja reorganizacija je sledila 1. junija 1991, ko so dotedanje občinske štabe TO združili v območne (ObmŠTO). Tako je bil ustanovljen 75. območni štab TO (75. ObmŠTO) s sedežem v Murski Soboti, ki je združil nekdanja murskosoboška in lenartska občinska štaba TO. Novoustanovljeni ObmŠTO je imel 12 zaposlenih in dve pisarniški referentki, poveljeval mu je major Edvard Mihalič, načelnik štaba pa je bil stotnik Alan Geder. Na voljo je imel 880 kosov orožja, od tega je polovico predstavljalo staro ali trofejno orožje iz druge svetovne vojne. Imeli so le deset sodobnih pušk SAR-80 ter nekaj puškomitraljezov M-72 in ostrostrelnih pušk M-76, medtem ko so večino oborožitve predstavljale avtomatske puške M-70 ter polavtomatske puške M-48, M-59 oziroma M-59/66. Prav tako slaba je bila oborožitev s težjim orožjem; na voljo so imeli le po nekaj kosov minometov 82 mm, par armbrustov, zolj in ročnih minometalcev M-57.[32]

8. marca 1991 je bil v skupščini sprejet ustavni zakon, ki je za slovenske vojaške obveznike odpravil obveznost (podan je bil moratorij) služenja vojaškega roka v enotah JLA. Temu je 18. aprila sledilo sprejetje zakona o vojaški dolžnosti, ki je omogočal služenje vojaškega roka v vrstah slovenske TO.[33]

V dneh neposredno pred vojno je 75. ObmŠTO izvajal različne aktivnosti, od mobilizacije pripadnikov do spremljanja delovanja JLA v obmejnih stražnicah. Maja t. l. so tako poveljniki odredov izvedli ogled stanja mednarodnih mejnih prehodov: obstoječe prehode so pregledali in ugotavljali najboljše položaje za njihovo varovanje ter stanje lokalnih cest in možne alternativne točke prečkanja meje v primeru jugoslovanskega zavzetja obstoječih mejnih prehodov. 20. junija 1991 je bilo v Murski Soboti aktivnih 153 pripadnikov TO, pri čemer je 22 pripadnikov varovalo OŠTO Murska Sobota ter Center za obveščanje in alarmiranje v Lendavi, 51 pripadnikov je bilo v pripravljenosti v bližini soboškega gradu in na Gradu, medtem ko je bilo 80 vojakov čete za posebne namene na usposabljanju v Vidovcih. Na tem usposabljanju se je pripetila hujša nesreča, v kateri je bil hudo ranjen en pripadnik (prestreljen desni kolk). V poznejših dneh so pripadniki TO in UNZ pričeli opažati povečano aktivnost pripadnikov JLA, predvsem na stražarnicah.[34]

26. junija 1991 je bilo v 7. PŠTO prisotnih 4283 pripadnikov oziroma 84 odstotkov vseh vpoklicanih (5956). Tega dne je 75. ObmŠTO mobiliziral 965 pripadnikov TO, ki so bili razporejeni v sedem odredov (1.–7.), en diverzantski odred, dve posebni četi (1. in 2.), en posebni vod, tri diverzantske vode (1.–3.), dva pontonirska voda (1. in 2.), zaščitno četo območnega štaba, poveljstvo učne čete in rezervno četo. Naslednji dan so bile te enote TO razdeljene glede na njihov namen: za zasedbo mednarodnih mejnih prehodov, za blokado objektov, za izvajanje zavarovanja in v rezervi.[35] Istega dne se je izkazalo, da nova ureditev ObmŠTO ne bo praktična, zato so oblikovali izpostavljeno poveljstvo TO za območje Občine Lendava pod poveljstvom kapetana Alojza Kisilaka in njegovega namestnika, kapetana Ivana Smodiša.[36]

OSAMOSVOJITVENA VOJNA V PREKMURJU

24. junija je bila na zasedanju slovenske skupščine predstavljena Deklaracija o neodvisnosti, naslednji dan pa tudi sprejeta, hkrati s Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije. 26. junija 1991 je predsednik Predsedstva RS Milan Kučan na Trgu republike slovesno razglasil samostojnost Republike Slovenije, pri čemer so dvignili novo slovensko zastavo.[37] V Murski Soboti so to slovesno obeležili z zasaditvijo lipe v mestnem parku.[38]

Že 26. junija zvečer so se pričeli prvi premiki enot JLA na Primorskem in Hrvaškem. 26. junija je v Divači ob 14:30 pripadnik JLA sprožil prve strele, medtem ko sta bila prva strela naslednji dan, na prvi dan slovenske osamosvojitvene vojne, izstreljena zjutraj na Pogancih. Načrt JLA v prvem dnevu vojne je bil izpad določenih enot iz slovenskih in hrvaških vojašnic z namenom zasedbe (mednarodnih) mejnih prehodov, vključno

32 Horvat, Vojna za Slovenijo, str. 95; Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 399–401; Miloševič, Podpolkovnik, str. 307; Miloševič, Začelo se je maja, str. 89; Švajncer, *Obranili domovino*, str. 26.

33 Valič Zver, *Stali smo*, str. 13–14.

34 Gorčan, Dogajanje, str. 282; Horvat, Teritorialna obramba, str. 88–90.

35 Mihalič, Organizacija, str. 257, 266–269; Švajncer, *Obranili domovino*, str. 19.

36 Lenarčič et al., Dogajanje, str. 275.

37 Valič Zver, *Stali smo*, str. 16.

38 Gerenčer, Organizacija, str. 107.

z brniškim letališčem, s čimer bi bila Slovenija odrezana od preostalega sveta.[39]

Zaradi izbruha sovražnosti je poveljnik 7. PŠTO vsem podrejenim območnim štabom takoj ukazal, naj z vsemi možnimi ukrepi, vključno z uporabo orožja, jugoslovanskim silam (JLA, zvezni milici in zvezni carini) preprečijo prevzem nadzora nad mejnimi prehodi in kontrolnimi točkami. To naj bi dosegli predvsem z nenasilnim oviranjem dostopa do teh mejnih točk, pri čemer naj bi bile te blokade zavarovane tudi s sredstvi za protioklepni in protiletalski boj.[40] 7. PŠTO je tako morala delovati na območju, na katerem sta delovala mariborski in varaždinski korpus JLA.[41]

26. junija je 75. ObmŠTO oblikoval združeno diverzantsko skupino (z združitvijo 2. in 3. diverzantskega voda), pri čemer sta bila voda popoldne poslana v Mostje (2. vod) in Dolgo vas (3. vod). Naslednje jutro sta bila aktivirana ob 4.00. Zjutraj so na območju lendavske občine postavili tri blokade na cestah: pri pokopališču v Dolgi vasi, pred mostom na cesti Dolga vas–mejni prehod Dolga vas ter pri gasilskem domu v Lendavi. Glavni namen teh blokad je bil preprečitev prihoda enot JLA na mejni prehod. A zgodaj zjutraj je iz murskosoboške vojašnice odpeljal konvoj vozil z 48 pripadniki JLA. Konvoj se je izognil blokadam in prispel do stražnice v Lendavskih goricah. Od tam so se peš, skupaj s pripadniki JLA iz stražnice Lendavske gorice in Žitkovci, ob meji odpravili do mejnega prehoda Dolga vas. Okoli 200 m stran od prehoda je ta združena enota JLA v moči 5 častnikov in 62 vojakov, oboroženih s štirimi mitraljezi in ročnimi raketnimi metalci, zavzela položaje na bližnjih njivah. Prihod okrepitev TO (treh vodov 6. odreda) je povzročil obkolitev enote JLA s strani 110 pripadnikov TO in 25 miličnikov. Sledila so pogajanja o predaji pripadnikov JLA, kar pa se ni zgodilo. Posledično je poveljnik 75. ObmŠTO 27. junija zvečer ukazal napad na enoto JLA, a je bil ukaz zadržan do prihoda novih okrepitev. Naslednje jutro so prišli še trije vodi 6. odreda. Po krajših neuspešnih pogajanjih so miličniki, ki so stražili mejni prehod, pričeli streljati na vojake JLA, kar je privedlo do novih pogajanj in ob 9. uri do posledične predaje vseh 5 častnikov in 62 vojakov JLA.[42]

27. junija so pripadniki 75. ObmŠTO (6. in 7. odred) v sodelovanju s pripadniki 73. ObmŠTO blokirali oba prehoda čez Muro (Mursko Središče–Petišovci ter Razkrižje–Srednja Bistrica) v občini Lendava zaradi pričakovanega napredovanja varaždinskega korpusa proti Murski Soboti oziroma mejnim prehodom z Madžarsko in Avstrijo. Most v Srednji Bistrici je bil zaprt z dvema cisternama, polnima goriva, blokado pa sta varovala 2. in 4. vod 6. odreda TO. Po uspehu v Dolgi vasi so tukajšnjo brigado okrepili še s protioklepnim orožjem, podrtimi drevesi na cesto in izkopanimi položaji. Most v Petišovcih je bil blokiran s petimi cisternami, v dveh je bilo gorivo; blokado so varovali pripadniki 1. in 3. voda jurišnega odreda. Kot pričakovano, je 28. junija dopoldne iz Čakovca proti Murskemu Središču prišla kolona vozil JLA s tremi tanki, dvema oklepnima transporterjema in sedmimi drugimi vozili, ki je želela izsiliti prehod preko lendavskega mostu. A še preden je prišla v bližino mostu, so lokalni prebivalci blokirali cesto in tako preprečili napredovanje kolone. Po neuspelih pogajanjih se je kolona obrnila in poskušala izsiliti prehod preko ozemlja 73. ObmŠTO Ljutomer. Kolona je torej nameravala opraviti pot Štrigova–Razkrižje–Gornja Radgona, a jo je pri Gibini napadel protidiverzantski oddelek TO Ljutomer s šestimi pripadniki. Uničen je bil en oklepni transporter, nakar se je kolona vrnila na hrvaško stran. Pozneje je ponovno poskusila prodreti preko Banfijev, a je bila zavrnjena na blokadi, zato se je zvečer istega dne vrnila v Varaždin. 29. junija je enota JLA poskušala postaviti pontonski most pri vasi Križevci pri Ljutomeru, a ji to zaradi narasle Mure in razmočenega terena ni uspelo.[43] Zaradi blokade mostov na Muri so dobavo najnujnejših potrebščin organizirali s pomočjo kroškega broda.[44]

Po predaji enote JLA pri mejnem prehodu Dolga vas je pripadnike TO kontaktiral poveljnik obmejne stražnice JLA Pince, ki se je dogovoril za predajo posadke. K stražnici sta bila poslana oddelek 2. diverzantskega voda in skupina miličnikov, ki sta objekt obkolila, nakar se je predala celotna posadka (podčastnik in 15 vojakov). Predaja Dolge vasi je vplivala tudi na stražnico Štefana Kovača v Lendavskih goricah, saj se je tam predal tudi njen poveljnik. Posadka stražnice je tako po novem štela le devet pripadnikov, kar so izkoristili miličniki PM Lendava, ki so navezali stike s posadko in pričeli pogajanja o predaji. Po predaji stražnice Pince je popoldne 29. junija sledila še obkolitev in predaja mejne stražnice Lendavske gorice. Z njeno predajo je prenehala

39 Švajncer, *Obranili domovino*, str. 27–29.
40 Horvat, Teritorialna obramba, str. 95.
41 Miloševič, Podpolkovnik, str. 307.
42 Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 412–417; Lenarčič et al., Dogajanje, str. 276–278; Švajncer, *Obranili domovino*, str. 177–178.
43 Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 411–416; Kunčič, Spopadi na Gibini, str. 210–211; Stanič, Blokada, str. 297–300.
44 Gerenčer, Organizacija, str. 107.

Mejni prehod Gederovci v času vojne za Slovenijo, 27. junija 1991 (fotograf Jože Pojbič; hrani Pomurski muzej Murska Sobota).

tudi prisotnost sil JLA v Občini Lendava. Tudi na stražnici Žitkovci je bila situacija podobna; okrnjena posadka sedmih vojakov JLA se je 29. junija popoldne predala. Zvečer istega dne je sledila še predaja stražnice Kobilje, pri čemer se je poleg poveljnika predalo 12 vojakov. Zaščitna četa TO je prepričala k vdaji tudi 21 pripadnikov JLA v stražnici Fikšinci.[45]

V neposredni bližini mejnega prehoda Kuzma na meji z Avstrijo je bila vojaška stražnica JLA. Mejni prehod sta branila 5. odred TO in 1. vod čete za posebne namene, medtem ko so se nekateri vojaki JLA vkopali na položajih neposredno ob mejnem prehodu. 29. junija se je po krajšem spopadu skupina 25 vojakov JLA na položajih predala. Sledila je obkolitev bližnje stražnice Sotica s strani 5. odreda TO in 1. čete za posebne namene; predalo se je 28 pripadnikov JLA. Z namenom zavarovanja hrbta so pripadniki JLA 2. julija pričeli obkoljevati stražnico Kuzma, ki ji je poveljeval kapetan Stojanović, pomočnik poveljnika murskosoboške garnizije za moralno-politične zadeve. Stojanović je zavrnil pogajanja, zaradi česar je TO stražnico napadla z vsemi vrstami orožja. Potem ko je v spopadu padel Stojanović, se je 17 preostalih pripadnikov JLA predalo. Pozneje se je predalo še 6 vojakov stražnice JLA Trdkova, ko so opazili premike pripadnikov 2. odreda TO.[46]

Podoben scenarij se je odvil na mejnem prehodu Gederovci, ki so ga varovali slovenski miličniki in pripadniki TO (1. odred, 3. vod 2. diverzantskega odreda in 3. vod 2. čete za posebne namene). Skupaj so 26. junija vzpostavili polkrožne obrambne položaje od mejnega prehoda do konca vasi Gederovci. JLA je proti mejnemu prehodu poslala okoli 40 vojakov iz stražnic Korovci in Petanjci, nato pa še okoli 50 vojakov iz Murske Sobote; pozno popoldne sta dva helikopterja JLA izkrcala še 20 vojakov, ki so imeli minomete 82 mm. Po neuspelih pogajanjih o predaji je zvečer istega dne prišlo do spopada, pri čemer je streljanje s presledki trajalo vse do naslednjega jutra. Ob 7:30 sta se dva voda iz Murske Sobote predala, medtem ko so se drugi vojaki JLA umaknili v stražnico Petanjci. Teritorialci so jo obkolili in napadli; po pogajanjih se je predalo 65 pripadnikov posadke JLA. Teritorialci so izkoristili priložnost in se odpravili še do stražnice Korovci. 29. junija zjutraj so zahtevali predajo stražnice, kar se je tudi zgodilo; predalo se je 17 pripadnikov JLA.[47]

Miličniki in teritorialci (3. odred in trije vodi 2. odreda) so varovali mednarodni mejni prehod Hodoš, blokado na mostu čez Dolenski potok ter blokade na križišču pri lokalni trgovini in odcepu ceste proti Domafeldu/Malem Krplivniku. Dodatni teritorialci so bili še na položajih ob cesti Murska Sobota–Hodoš in na bližnjih kmetijah. Zaradi postavljenih blokad sta 27. junija iz Murske Sobote priletela dva helikopterja z okrepitvijo 46 vojakov z dvema netrzajnima topovoma za mejno stražnico, ki pa so jih teritorialci obkolili. Pozneje je priletel še en helikopter z 19 zveznimi miličniki, ki so se namestili v stražnici. Ob 20.15 so teritorialci in miličniki napadli desantno enoto JLA, ki je z netrzajnima topovoma pričela obstreljevati mejni prehod. Po spopadu so se vojaki JLA umaknili in zahvaljujoč nočnemu dežju prišli do stražnice. Zjutraj so teritorialci pregledali kraj spopada ter odkrili zapuščeno opremo in oborožitev JLA. Sedaj so bili vsi nasprotniki zbrani v stražnici, kar je olajšalo taktični položaj. 28. junija zjutraj so potekala pogajanja o predaji,

45 Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 416–417; Lenarčič idr., Dogajanje, str. 280; Švajncer, *Obranili domovino*, str. 178–180.

46 Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 417; Švajncer, *Obranili domovino*, str. 179.

47 Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 412–417; Švajncer, *Obranili domovino*, str. 181.

Blokada vojašnice JLA v Murski Soboti, konec junija 1991 (fotografinja Nataša Juhnov; hrani Pomurski muzej Murska Sobota).

a so bila neuspešna, zaradi česar je bila stražnica povsem obkoljena, hkrati pa so ji odklopili še elektriko, telefon in vodo ter zavrnili možnost dostave hrane. Čez dan so se teritorialcem na položajih pridružili pripadniki pionirskega voda in voda vojaške policije TO, nato pa še vod z minometi in netrzajnim topom. Prihod teh okrepitev je vplival na moralo obkoljene stražnice, tako da so se prvi predali desantniki (46 vojakov), nato pa še zvezni miličniki (18) ter posadka stražnice (20). Kljub tem dogodkom je bil mejni prehod nenehno odprt za promet, saj so iz Avstrije nenehno uvažali potrebne surovine in polizdelke za slovensko industrijo ter izvažali izdelke tovarne Mura.[48]

Po uspešnem zavarovanju mejnega prehoda Hodoš je 29. junija sledila predaja stražnic Čepinci (16 vojakov), Trdkova (8 vojakov) in 29. junija še Prosenjakovci.[49] 2. julija je 75. ObmŠTO uspelo zavarovati celotno državno mejo na območju delovanja.[50]

Najpomembnejša in največja garnizija JLA na območju 75. ObmŠTO je bila vojašnica v Murski Soboti, ki je imela okoli 150 vojakov ter 30 častnikov; vojašnico so tik pred izbruhom sovražnosti okrepili vojaki iz Ptuja in Maribora. Poleg osebne oborožitve ter ročnih raketnih metalcev je posadka JLA imela tri minomete 120 mm, okoli vojašnice pa so bile (po prvih dezertacijah) položene protipehotne mine. Kompleks vojašnice je sestavljalo šest stavb in okoli 1 km oddaljeno skladišče MES Berek (v obliki treh bunkerjev). V noči s 26. na 27. junij je slovenska stran (četa za posebne namene in intervencijski vod) s pomočjo tovornjakov blokirala vojašnico, a je 27. junija iz vojašnice pobegnil manjši konvoj dveh vozil (terensko vozilo in tovornjak). Posledično so teritorialci okrepili tehnične ovire z vključitvijo železniških vagonov, medtem ko so bili tovornjaki tik pred vhodom v vojašnico. Po dveh dneh so se zamenjale enote TO; blokado vojašnice so sedaj prevzeli pripadniki okrepljene jurišne čete TO, ki je imela na voljo tudi minomete 82 mm. 28. junija so letala Jugoslovanskega vojaškega letalstva trikrat napadla barikade in druge cilje v Murski Soboti, pri čemer so povzročila večjo materialno škodo; v napadih sta bila huje ranjena dva pripadnika JLA (eden je pozneje umrl med zdravljenjem v murskosoboški bolnišnici). Poleg fizične blokade so vojašnici odklopili vodo in elektriko, kmalu pa je pričelo primanjkovati hrane. Vse to je neizmerno vplivalo na moralo obkoljenih vojakov JLA, kar so teritorialci izkoristili za nenehno pozivanje k predaji, do katere je tudi prišlo. 2. in 3. julija so se s poveljnikom vojašnice, polkovnikom Popadićem, pogajali tudi predstavniki občine. Na koncu je dezertirala praktično celotna posadka vojašnice, razen 10 častnikov in treh vojakov. Skupaj je bilo zajetih 245 pripadnikov JLA.[51]

Po prekinitvi spopadov 3. julija je premirje nastopilo naslednji dan (prejšnji dan je prišlo do manjših incidentov). Enote jugoslovanskega 31. korpusa so se umaknile v vojašnice, medtem pa so enote TO deblokirale vojašnice ter dovolile vzpostavitev oskrbe z vodo, elektriko in hrano. Na območju 75. ObmŠTO je med 30. julijem in 5. avgustom potekala predaja stražnic, 18. avgusta pa še zaplenjenega helikopterja Mi-8, ki je 4. julija zasilno pristal pri Hrastju-Moti, nato pa so ga

48 Gerenčer, Organizacija, str. 108; Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 412; Jonaš, Zavzetje, str. 293; Švajncer, *Obranili domovino*, str. 181–182.

49 Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 418–419; Švajncer, *Obranili domovino*, str. 183.

50 Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 424.

51 Gerenčer, Organizacija, str. 109–110; Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 417; Rebernak, Blokada, str. 301–302; Švajncer, *Obranili domovino*, str. 183–184.

prepeljali na letališče v Rakičanu. 2. septembra je JLA predala skladišče v Bereku in strelišče v Mačkovcih, medtem ko so murskosoboško vojašnico predali šele 18. septembra.[52]

Med osamosvojitveno vojno je bila aktivna tudi civilna zaščita. V Murski Soboti so tako aktivirali celotno sestavo: štabni vod, vod prve pomoči, enote za zaklanjanje (oziroma vzdrževanje in upravljanje javnih zaklonišč), gasilsko-tehnični vod, ekipe prve pomoči v krajevnih skupnostih (in poverjenike) ter gasilske enote, tako da je bilo na koncu aktivnih več kot 600 pripadnikov civilne zaščite. Po prvem letalskem napadu na Mursko Soboto 28. junija ob 11.55 so odprli vsa zaklonišča (s 2500 mesti), ki so bila vsa zasedena. Civilna zaščita je upravljala tudi zbirna centra za vojne ujetnike v osnovnih šolah v Puconcih in Bogojini. Služba upravnih zvez ter službe za opazovanje, obveščanje in alarmiranje so bile prav tako aktivne.[53] V Občini Lendava so zbirni center za vojne ujetnike vzpostavili v vaškem domu v Čentibi.[54] Splošna bolnišnica Murska Sobota je bila primarna zdravstvena ustanova v Prekmurju, ki je med vojno oskrbela 79 ranjencev; od tega je bilo 29 hospitaliziranih, drugi pa so bili zdravljeni ambulantno.[55] Med osamosvojitveno vojno je v celotnem Pomurju padlo sedem pripadnikov JLA, dva v Prekmurju in pet pri enotah JLA, ki so poskušale prodreti iz Hrvaške, medtem ko je bilo 34 ranjenih, od tega 17 na območju Prekmurja. Zajetih je bilo 529 vojakov (425 v Prekmurju), 31 starešin JLA (20), 15 zveznih miličnikov, 10 (4) zveznih carinikov in pet civilnih oseb v JLA. Med spopadi v Prekmurju ni padel niti en pripadnik TO in milice, medtem ko je bilo zaradi različnih zdravstvenih težav 20 prekmurskih teritorialcev prepeljanih v murskosoboško bolnišnico. Dva miličnika iz Prekmurja sta bila ranjena, dva civilista v Pomurju sta umrla, dva pa sta bila ranjena.[56]

RAZPRAVA

Slovenska osamosvojitvena vojna leta 1991 pomeni vrhunec procesa demokratizacije Republike Slovenije ter hkrati prvo resno preverjanje sposobnosti nove države za zagotavljanje lastne varnosti in suverenosti. Na ravni celotne države je bil strateški cilj Slovenije jasen – zavarovati razglašeno samostojnost. V tem okviru je imelo Prekmurje poseben in izrazito ranljiv geostrateški položaj. Regija je mejila na dve državi – Avstrijo in Madžarsko –, obenem pa je bila neposredno izpostavljena delovanju oklepno-mehaniziranih enot JLA iz smeri Varaždina ter iz vojaških objektov v regiji, predvsem iz vojašnice v Murski Soboti.

Zato preučevanje obrambne strategije v Prekmurju ponuja pomemben vpogled v delovanje širših obrambnih prizadevanj države, zlasti z vidika učinkovitosti, optimizacije razpoložljivih sil ter doseganja strateških ciljev ob minimalnih človeških in materialnih izgubah. Obrambna strategija, ki sta jo usklajevala 75. Območni štab TO Murska Sobota in 73. Območni štab TO Ljutomer, je morala odgovoriti na več medsebojno povezanih izzivov: prevzeti in zavarovati mednarodne mejne prehode, omejiti delovanje enot JLA v regiji ter preprečiti prodor vojaških okrepitev iz Hrvaške. Posebna zahtevnost teh nalog je izhajala iz dejstva, da je TO razpolagala predvsem z lahkim pehotnim in protioklepnim orožjem, medtem ko je imela JLA izrazito tehnološko in ognjeno premoč.

Kljub temu obrambna strategija ni temeljila na neposrednem frontalnem spopadu, temveč na načelih dinamičnega asimetričnega vojskovanja, ki se je razvijalo kot odziv na strateške in taktične priložnosti. Slovenske obrambne sile so učinkovito izkoristile poznavanje lokalnega prostora, podporo prebivalstva, razpršenost enot ter visoko stopnjo mobilnosti. Obrambni koncept je bil zasnovan tako, da bi z omejenimi sredstvi dosegli maksimalen operativni učinek. Namesto uničevanja nasprotnika je strategija težila k njegovi izolaciji, omejevanju manevrskega prostora ter ustvarjanju okoliščin, v katerih bi bil prisiljen v pogajanja, predajo ali umik.

Pomemben dejavnik uspeha so bile tudi pravočasne organizacijske priprave, ki so potekale že več mesecev pred začetkom osamosvojitvene vojne. MSNZ in kasnejša reorganizacija TO sta omogočili tajno mobilizacijo, razpršitev orožja ter vzpostavitev operativnih struktur, sposobnih hitrega odziva. Ob začetku vojne so bili obrambni načrti že pripravljeni, logistične poti zagotovljene, sodelovanje med TO, organi za notranje zadeve, slovensko milico ter civilnimi strukturami pa usklajeno in učinkovito. Prav povezovanje vojaških in civilnih elementov je ena ključnih značilnosti slovenske obrambne strategije v Prekmurju.

Poseben pomen v razpravi ima psihološko-motivacijska dimenzija konflikta. Visoka bojna morala, izrazita voljnost ter pristno domoljubje slovenskih teritorialcev so pomembno zmanjšali učinek tehnične premoči JLA. Branilci niso branili zgolj državnih meja, temveč tudi lastne domove, družine in lokalno skupnost. Ta neposredna povezanost med obrambnimi silami in lokal-

52 Horvat, Vzhodnoštajerska pokrajina, str. 428–430.
53 Gerenčer, Organizacija, str. 108–114.
54 Lenarčič idr., Dogajanje, str. 281. O delovanju zbirnih centrov glej Horvat, Delovanje zbirnih centrov.
55 Grabar, Splošna bolnišnica, str. 311.
56 Šteiner, Slovenska osamosvojitvena vojna, str. 61.

nim okoljem je prispevala k visoki stopnji discipline, medsebojnega zaupanja ter pripravljenosti za izvrševanje zahtevnih nalog. Domoljubje se v Prekmurju ni izražalo v obliki nekontroliranega militarizma, temveč predvsem z odgovornim, racionalnim in premišljenim izvajanjem obrambnih nalog.

Na taktični ravni se je obrambna strategija izražala predvsem s proaktivno obrambo, uporabo barikad in blokad komunikacijskih poti ter z izvajanjem psihološkega pritiska na enote JLA. Ključni dogodki, kot so bili spopadi za mejni prehod Dolga vas, blokada in kasnejša mirna predaja vojašnice v Murski Soboti ter zaustavljanje oklepnih kolon na mostovih čez Muro v Radencih in Veržeju, kažejo na visoko stopnjo taktične usklajenosti in operativne učinkovitosti slovenskih obrambnih sil. Uporaba improviziranih barikad iz tovornih vozil in kmetijske mehanizacije je učinkovito omejila manevrski prostor JLA, medtem ko so pogajanja, demonstracija odločnosti ter izolacija posameznih enot pomembno vplivali na padec bojne morale nasprotnikovih vojakov, ki so bili večinoma naborniki.

Analiza teh dogodkov razkriva pomembno ugotovitev: uspešne organizacijske priprave, predhodna analiza zemljišča, na katerem so nato potekali spopadi, pravilno izbrana obrambna taktika, izkoriščanje inercije zaporednih dogodkov ter slabosti nasprotnikovih težišč (na primer pri predaji stražnic na mejnih prehodih), učinkovito poveljevanje ter visoka stopnja voljnosti in domoljubja slovenskih branilcev so omogočili doseganje vseh ključnih strateških ciljev brez smrtnih žrtev med pripadniki TO in milice v Prekmurju. Ta podatek kaže na izjemen dosežek v kontekstu slovenske vojaške zgodovine in hkrati potrjuje, da je mogoče tudi v razmerah izrazite vojaške asimetrije doseči uspešno obrambo z omejeno uporabo sile, kadar obrambna strategija temelji na premišljenem načrtovanju, visoki stopnji koordinacije ter podpori lokalnega prebivalstva.

Izkušnja Prekmurja tako presega zgolj regionalni pomen in je pomemben primer učinkovitega obrambnega delovanja manjše države proti vojaško močnejšemu nasprotniku. Obrambna strategija v Prekmurju je dokazala, da lahko dobro organiziran, motiviran in prilagodljiv obrambni sistem uspešno nadomesti pomanjkanje težkega orožja ter ob tem ohrani visoko raven zaščite civilnega prebivalstva.

SKLEP

Obrambna strategija v Prekmurju se je v največji možni meri izkazala za uspešno. Doseženi so bili vsi ključni strateški cilji Republike Slovenije: prevzeti in zavarovani so bili mednarodni mejni prehodi, omejeno je bilo delovanje enot JLA na območju regije, preprečen pa je bil tudi njihov učinkovit prodor proti notranjosti države. S tem je bila suverenost nove države uspešno uveljavljena tudi na njenem najbolj severovzhodnem in geostrateško izpostavljenem območju.

Uspešnost obrambne strategije v Prekmurju ni temeljila na klasični vojaški premoči, temveč na premišljeni kombinaciji organizacijske pripravljenosti, decentraliziranega poveljevanja, hitre mobilizacije ter učinkovitega usklajevanja med vojaškimi, varnostnimi in civilnimi strukturami. Slovenska stran je pravilno prepoznala lastne omejitve v oborožitvi in številčnosti ter jih nadomestila z uporabo asimetričnih obrambnih pristopov, ki so temeljili na poznavanju terena, omejevanju manevrskega prostora nasprotnika, visoki mobilnosti ter psihološkem pritisku na enote JLA.

Pomembna značilnost prekmurske obrambne strategije je bila njena izrazita racionalnost. Cilj delovanja ni bil uničenje nasprotnika za vsako ceno, temveč doseganje strateških učinkov z minimalno uporabo sile. Zato so bile obrambne aktivnosti usmerjene predvsem v izolacijo vojašnic, blokado komunikacijskih smeri, postavljanje barikad ter ustvarjanje pogojev, v katerih je bila JLA prisiljena v pogajanja, predajo ali umik. Takšen pristop je bistveno zmanjšal možnost obsežnejših spopadov in civilnih žrtev, hkrati pa ohranil operativno pobudo slovenskih obrambnih sil.

Posebej pomembno je, da slovenske obrambne sile v Prekmurju kljub neposredni izpostavljenosti oklepno-mehaniziranim enotam JLA niso utrpele niti ene smrtne žrtve. Ta podatek potrjuje visoko stopnjo usposobljenosti poveljniškega kadra, dobro organiziranost TO in milice ter izjemno disciplino vseh udeleženih. Hkrati dokazuje, da je mogoče tudi v izjemno zahtevnih varnostnih razmerah strateške cilje doseči z omejeno uporabo nasilja, kadar obrambna strategija temelji na jasnem političnem cilju, podpori lokalnega prebivalstva ter učinkovitem usklajevanju vseh obrambnih podsistemov in struktur.

Prekmurje je bilo tako v procesu osamosvajanja Republike Slovenije pomemben strateški prostor, kjer se je jasno pokazala sposobnost slovenskega obrambnega sistema za prilagodljivo, učinkovito in odgovorno delovanje. Zato obrambna izkušnja Prekmurja ne pomeni zgolj regionalnega prispevka k slovenski osamosvojitvi, temveč tudi pomemben primer uspešnega obrambnega delovanja manjše države proti vojaško močnejšemu nasprotniku.

Financiranje
Članek je nastal v okviru projekta Prihodnji izzivi sodobnih oboroženih sil, ki ga financira Fakulteta za državne in evropske študije na Novi univerzi.

Izjava o dostopnosti podatkov
Pri raziskavi za pripravo prispevka niso bili ustvarjeni ali analizirani nobeni novi raziskovalni podatki.

VIRI IN LITERATURA

TISKANI VIRI

Veleizdaja Slovenije: Razorožitev Teritorialne obrambe RS maja 1990: Zbornik dokumentov in pričevanj o materi vseh afer z orožjem (pa tudi o njihovih očetih). Ljubljana: Nova obzorja, 2011.

LITERATURA

Bolfek, Boris: *Nastanek in razvoj slovenske TO: 1968–1990*. Ljubljana, Radomlje: Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Defensor, 2018.

Bračko, Branimir: Organi za notranje zadeve v času družbenih sprememb v Sloveniji in Jugoslaviji ter v akciji »Sever«. *Varstvoslovje*, 1, 2010, str. 13–25.

Čas, Tomaž, Pozderec, Franc in Petelin, David: Vloga organov za notranje zadeve in milice v času osamosvojitvenih procesov do oboroženega konflikta z Jugoslovansko ljudsko armado. *Varstvoslovje* 27, 2025, str. 1–24.

Dimitrijević, Bojan: *Jugoslovenska narodna armija u Hrvatskoj i Sloveniji 1945.–1968.* Zagreb: Despot infinitus, 2017.

Furlan, Branimir: *Vojaška strategija osamosvojitve Slovenije*. Ljubljana: Defensor, 2023.

Gerenčer, Andrej: Organizacija in delovanje občinskih oblastnih struktur v osamosvojitveni vojni. *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja* (ur. Alojz Šteiner). Lendava: Arma, 2015, str. 104–114.

Gorčan, Stanislav: Dogajanje na štirih mednarodnih mejnih prehodih v Prekmurju. *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja* (ur. Alojz Šteiner). Lendava: Arma, 2015, str. 282–287.

Grabar, Daniel: Splošna bolnišnica Murska Sobota med osamosvojitveno vojno. *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja* (ur. Alojz Šteiner). Lendava: Arma, 2015, str. 311–326.

Horvat, Mladen: Delovanje zbirnih centrov za prebegle pripadnike JLA v vzhodnoštajerski pokrajini. *Vojaška zgodovina* 13, 2017, št. 1/2, str. 141–152.

Horvat, Mladen: *Teritorialna obramba vzhodnoštajerske pokrajine (7. PŠTO) v vojni za Slovenijo 1991* (magistrsko delo). Maribor: Filozofska fakulteta, 2015.

Horvat, Mladen: Vojna za Slovenijo leta 1991 v Prekmurju. *Vojaška zgodovina* 17, 2025, št. 1, str. 93–104.

Horvat, Mladen: Vzhodnoštajerska pokrajina. *Vojaška obramba Slovenije 1990/1991* (ur. Tomaž Kladnik). Ljubljana: Defensor, 2011, str. 419–458.

Janša, Janez: *Premiki: Nastajanje in obramba slovenske države 1988–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992.

Jonaš, Ludvik: Zavzetje karavle na Hodošu. *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja* (ur. Alojz Šteiner). Lendava: Arma, 2015, str. 288–296.

Kladnik, Tomaž: *Vojaška obramba Slovenije: 1990–1991*. Ljubljana: Defensor, 2011.

Kolar Osvald, Darinka: Zgodovina slovenske policije – od orožnika do policista. *Četrt stoletja Policijske uprave Novo mesto: utrinki iz zgodovine policije na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju*, str. 13–17. Novo mesto: Dolenjski muzej, 2016.

Kunčič, Vladimir: Spopadi na Gibini. *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja* (ur. Alojz Šteiner). Lendava: Arma, 2015, str. 209–212.

Lenarčič, Robert, Rožman, Bojan in Stanič, Živko: Dogajanje na območju Občine Lendava v osamosvojitveni vojni. *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja* (ur. Alojz Šteiner). Lendava: Arma, 2015, str. 275–281.

Marijan, Davor: »Jedinstvo« – posljednji ustroj JNA. *Polemos*, 6, 2003, str. 11–47.

Marković, Zvezdan: *Jugoslovanska ljudska armada*. Ljubljana: Defensor, 2007.

Mihalič, Edvard: Organizacija in delovanje 75. območnega štaba Teritorialne obrambe Murske Sobote v osamosvojitveni vojni. *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja* (ur. Alojz Šteiner). Lendava: Arma, 2015, str. 252–274.

Miloševič, Vladimir: Podpolkovnik Vladimir Miloševič. *Enotni v zmagi. Osamosvojitev Slovenije* (ur. Nataša Urbanc). Ljubljana: Nova revija, 2006, str. 307–309.

Miloševič, Vladimir: Začelo se je maja – pogled z vidika poveljnika. *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja* (ur. Alojz Šteiner). Lendava: Arma, 2015, str. 72–85.

Rebernak, Franjo: Blokada vojašnice Murska Sobota. *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja* (ur. Alojz Šteiner). Lendava: Arma, 2015, str. 301–310.

Repe, Božo: *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Ljubljana: Modrijan, 2002.

Ribaš, Drago: *Pomurje je gorelo modro*. Murska Sobota: PVD Sever za Pomurje, 2018.

Smodiš, Ivan: Organizacija in delovanje Manevrske strukture narodne zaščite v Pomurju. *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja* (ur. Alojz Šteiner). Lendava: Arma, 2015, str. 72–85.

Stanič, Živko: Blokada prehodov preko reke Mure. *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja* (ur. Alojz Šteiner). Lendava: Arma, 2015, str. 297–300.

Svete, Uroš: Manevrska struktura Narodne zaščite med strateškim konceptom in taktično realizacijo. *Prispevki za novejšo zgodovino* 52, 2012, št. 2, str. 189–212.

Šteiner, Alojz: Geneza in operativne značilnosti osamosvojitvene vojne v Prekmurju in Prlekiji pred 30 leti. *Anali PAZU* 8, št. 1, 2022, str. 65–94. DOI: https://doi.org/10.18690/analipazuhd.8.1.65-94.2022

Šteiner, Alojz: Slovenska osamosvojitvena vojna 1991 v Pomurju. *Spomini ne zbledijo – pričevanja in razmišljanja o vojni za Slovenijo 1991 v Pomurju* (ur. Janko Durič, Bernarda Roudi). Murska Sobota: PO ZVVS za Pomurje, 2017, str. 44–61.

Šteiner, Alojz: Zgodovinski razvoj Teritorialne obrambe v Pomurju od leta 1968 do 1990. *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja* (ur. Alojz Šteiner). Lendava: Arma, 2015, str. 27–71.

Šteiner, Alojz: Zgodovinski razvoj TO v občini Murska Sobota od leta 1968 do 1991. *Občina Murska Sobota v soju osamosvojitvene vojne 1991 – Zbornik* (ur. Drago Ribaš). Murska Sobota: Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje: Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Murska Sobota, 2025, str. 149–177.

Švajncer, Janez J.: *Obranili domovino. Teritorialna obramba Republike Slovenije v vojni za svobodno in samostojno Slovenijo 1991*. Ljubljana: Viharnik, 1993.

Valič Zver, Andreja: *Stali smo in obstali: 30. obletnica razglasitve in obrambe samostojne in neodvisne države Republike Slovenije*. Ljubljana: Urad Vlade RS za komuniciranje, 2021.

SUMMARY

Military Operations in Prekmurje during the Slovenian War of Independence in 1991

During the War of Independence in 1991, Prekmurje was one of strategically most important but also vulnerable areas of the Republic of Slovenia. Its specific geographic position in the northeastern part of the country, the immediate proximity of Austria, Hungary, and Croatia, as well as the presence of the Yugoslav Army's military facilities made Prekmurje one of the key crisis zones during the independence process. The wide-open Pannonian expanse and important transport connections meant that the armoured and mechanized units of the Yugoslav People's Army could make a rapid advance into Slovenia's interior. Nonetheless, the Slovenian defence forces managed to effectively protect the state interests in the region by thwarting the aggressor's advances while suffering a remarkably low levels of fatalities and material damage.

The article analyses the development of the defence strategy and tactics employed by the Slovenian territorial and police units in Prekmurje during the War of Independence in 1991. It presents the chronological sequence of events as well as analytically discusses the decision-making processes, the organizational and logistical planning, and the coherent collaboration between military, security, and civilian structures in creating the conditions for forming an effective and adaptive capacity of defence against the formidable military adversary.

The research follows three key objectives, i.e., to outline the historical background of building the defence preparedness in Prekmurje before the Ten-Day War, to analyse local organizational, personnel, and logistical preparations for Slovenia's independence, as well as to examine military activities and key defence actions in the region during the war. According to the research findings, the successful defence of Prekmurje was a result of timely planning, effective command, as well as high-level coordination between the territorial defence and police forces, civil protection, local authorities, and the population. An important role was also played by the Manoeuvre Structure of National Protection, which enabled the covert organization of defence capabilities and wartime staffing before the military confrontation started.

A special characteristic of the defence strategy used in Prekmurje was its adaptability to the specific geographic and operational conditions in the region. Considering that the Slovenian forces did not dispose of heavy weaponry, the territorial defence relied on the concepts of asymmetric warfare. Rather than direct frontal confrontation with the Yugoslav People's Army, the Slovenian defence resorted to setting up barricades and roadblocks, employing manoeuvre warfare, and exerting psychological pressure on the opposing side. Another key factor contributing to the successful defence was the local communicational and logistics connections, which allowed for the rapid movement of small territorial defence units and the effective coordination of defence operations.

The key events particularly highlighted are the defence of the Dolga vas border crossing, the blockade and subsequent peaceful handover of the military barracks in Murska Sobota, and the stopping of the Yugoslav Army's armoured columns on the bridges crossing the Mura River. These developments testify to the Slovenian side's successful ability to capitalize on its familiarity with the domestic territory, the support it received from the local population, and the remarkable motivation among the defenders. Another crucial factor of its success was the high combat morale among the members of the territorial defence and police forces, who fought not only to safeguard the interests of the newly established state but also their local environment, families, and homes.

The research especially stresses the importance of the civilian population and the economy in the successful implementation of defence activities. The civilian population actively participated in setting up barricades, providing logistical support, gathering information, and protecting the key infrastructure. It was precisely the close collaboration between the defence structures and the local population that decisively contributed to the effectiveness and stability of the defence efforts in Prekmurje.

According to the research findings, the defence strategy employed in Prekmurje was remarkably successful. The Slovenian defence forces managed to attain all the key strategic objectives while minimizing material damage and preventing fatalities in their ranks. During the process of Slovenian independence, Prekmurje played an important strategic role as an example of effective and well-organized military operations, which successfully responded to strategic and tactical challenges with its adaptive defence strategy.